

VITA SANCTI AMANTII

RUTHENENSIS EPISCOPI.

PROLOGUS ^b.

Præclaro succumbit oneri pauper ingenium, tamque immensa rei sermo sterilis et ab omni scientiæ fecunditate jejunos non sufficit. Quamlibet ergo infirmus, humeris impositum onus obedientiæ nunc suscipiam, ignosce, quæso, lector, cum dissonam manibus paginam sumpseris, cum aures tuas murmur indoctum garrulo stridore petcusserit; quia non minus culpæ est non paruisse cum possis, quam præsumpsisse quod nescias.

INCIPIIT VITA

CUM MIRACULIS.

1. Igitur beatissimus ^a Amantius Ruthenæ fuit urbis alumnus, vita pastor, nunc ipsius felici est patronus ^B excessu; qui in primævo ætatis flore, abruptis sæculi laqueis, militiam Christi perseverantiæ definitione suscepit, et vitia quibus pulsatur humana fragilitas patientiæ virtute calcavit ^d, inanes curas longe repulit, motus audaciæ, constantiæ frenis tenuit, et cogitationum inter se collectantium rebelles tumultus mentis imperio subjugavit. Qui beato fervens proposito, et felicitum meritorum splendore conspicuus, sacerdotii culmen et sublimis cathedræ sedem promeruit. Gessit mentem fastigio honoris sui parem; nihil in eo fuit dubium, nihil duplex, nihil varium. Fuit namque in eo perfecta humilitas, prompta misericordia, indefessa liberalitas, sancta simplicitas. Fuit in vigiliis laudabilis, in jejuniis fortis, in remissione mansuetus, in colloquiis sedulus, in conflictatione lenis, in injuriis mitis, in tribulationibus patiens, in prosperis moderatus, constans in tristibus, in blandis severus, mitis in asperis. Nec pudore libertas caruit, nec jucunditas gravitate.

^a S. Amantius primus episcopus Ruthenorum fuisse facile ab omnibus conceditur, quem vulgo S. *Charent* Galli appellare consueverunt. Perpetua et constantis apud Ruthenos viguit traditio, S. Amantium a Martiale, apostolo Aquitanorum, ordinatum episcopum fuisse, ut refert Antonius Bonal. Is pridie Nonas Novembres notatur in veteri martyrologio, tom. IV Spicillegii. Item in Martyr. Rom. ad hunc diem ejus festum cultur. Hæc ex Saumarth. in Gall. Christ.

^b Prologus hic deest apud Surium. Ex ipso vero potest intelligi Fortunatum a quoquam ex postulatam fuisse ut Vitam S. Amantii conscriberet; quemadmodum et plures alias item elucubravit, quo potentium votis satisfaceret, ut suo loco adnotavimus. Si licet ullam conjecturam facere, cum in Ruthenæ se fuisse videret n. 14, quo tempore, ex patrociniis S. Amantii, puer quidam, Euphrasinus nomine, solutus dæmone est, cujus miraculi ipse testis oculatus, fuerit, verisimile est ab episcopo Ruthenorum, qui tunc illi Ecclesiæ præerat, fuisse ex postulatam ut S. Amantii decessoris sui Vitam conscriberet: quomo-

^A Nunc brevi stylo pauca virtutum ejus perscruiam insignia. Dabit Dominus oratione beati antistitis dicendi vires, qui divitiis bonitatis suæ sine ullo defectu scit effundere, ^c et nescit, cum effuderit, variari.

2. Igitur cum in prædictæ urbis foro consedisset præses altiori cæteris sede sublimior, et nefarii facinoris reum ultimo crucis supplicio et extrema pœna patibili damnasset, properat B. antistes ad forum, petit a præside vitam jam metu præmortui, sed non impetrat: ^f iterat preces, sed mens superbi dira fastu non frangitur, sed acriore fervescit ira. Itaque antistes cellulam repetit, terræ prosternitur, fundit preces, suspiria gemina emittit, tundit crebro verbere sanctum pectus; petit a Domino quod a præside obtinere nequiverat. Digna illico præsidem immitem pœna percussit; nam in cathedra, cui altior insederat, miris repente modis affligitur, deserit ossa vitalis calor, et soluta nervis rigentibus membra officium quo animæ famulabantur amittunt. Ad cellulam beatissimi viri concurritur; ab oratione Pater consurgit, ad forum progreditur. Sensit adventum viri præses, magna jam sui parte præmortuus. Amisi itaque redduntur sensus, et famulantia usibus suis in vigorem pristinum redeunt membra. Redditur ergo salus præsidi, vita damnato; et quidquid vel ille admittendo, vel hic non dimittendo contraxerat, ^g Domini miseratione conceditur. Denique condonata est reo vita cum crimine, et præses meruit veniam cum salute.

^C 3. Non longo post tempore sequitur clarior virtus, et tanto par merito. Erat namque hand longe ab urbe in altiori basi eminent simulacrum, quo in loco mira multitudo gentilium consuebat. ^h Itaque cum dæmoniis pecudum carnes suis moribus litant, dum-

do et vitam S. Albini, episcopi Andegavensis, scripsit rogatu Domitiani, item Andegavensis episcopi, cum ad ipsam itineris causa, divertisset. Certe obedientiæ vocabulum, quod hic usurpat Fortunatus, indicare videtur ab aliquo illud oneris sibi fuisse impositum qui sibi dignitate præteret.

^e Surius: *Beatissimus Amantius Ruthenæ urbis quondam sui civis ortu, vita pastor, nunc felici patronus est excessu.*

^d Ibidem post hæc verba, *virtute calcavit*, desunt intermedia usque ad hæc, *qui beato fervens*, etc.; et post illa; *post honoris sui parem*, relicti intermediis, nectantur ista, *nunc brevi stylo.*

^c Ibidem, *et nescit, cum effuderit vacuari.*

^f Ibidem: *iterat preces, orationem apud surdum præsidem perdit. Itaque antistes ad cellam ropedat... suspiria geminat, etc.... digna illico præses immitem pœna percussitur. Nam cathedra, cui altior insederat, miris repente modis affligitur...*

^g lb., *Pia Domini miseratione diluitur.*

^h Idem: *Itaque dum dæmonibus pecudum, vel suis potius moribus litant; dumque cuncti referti opibus...*

que referti epulis et vino pleni cantu perstrepuerunt, beatissimus sacerdos advenit, vidensque exultare infelicem plebem omni luctu graviore lætitia, trahens ab imo pectore suspiria, a sacrilegii scelere campio hortamine revocare perentat. Sed semper invisa ignaviæ remedia sunt salutis, quæ perire arbitrio suo quam alienum servare consilium mavult, et modum utilium ad modum voluptatis nititur retorquere, blandaque et noxia pro rectis ac necessariis habet. Totis ergo furoris stimulis vulgus exarsit; sed ille adversum sævientes arma arripiens, repetit cellulam, terræ prosternitur, fundit uberes pro hostibus preces, ingemunt pro inimicis alta suspiria, petit illis vitam, qui in necem suam certe sæviebant. Nam ille quod coronaretur optabat, ideo ne punirentur impii, pia apud misericordiam Domini vota fundebat. Non enim minor animi virtus est pro inimico exorasse Dominum quam procubuisse pro Domino; pro persecutore fudisse preces quam effudisse animam innocentem. Post longa itaque suspiria sanctum elevans caput, si nubes aliqua ab oriente consurgeret, qui prope astabat, puerum interrogabat. Nullam ille se videre respondit. Rursus beatus pontifex terræ prostratus ingemuit, erectoque iterum a terra capite, eadem quæ prius a famulo sciscitatur, videre scilicet se credebatur quod futurum præviderat. Ab humo ergo Dei homo consurgens, et cælum, cui nunquam mente defuit, intuetur. Tegitur repente nubibus dies, et mox diabolo exitium ferens, terribilis tonitru fragor increpuit, pariterque infelix simulacrum ferit, dividit et dispergit. Fertur per aera lapideum sacrilegorum numen: quod ita diversam in partem ultricis procellæ turbo dejecit, ut partem nunc ejus ^a Lauterna nunc teneat rivus, partem vero ^b Avarionis habeat ripa fluminis in testimonium virtutis perpetuo servatura. Partem quoque ab urbe procul patens retinet campus ^c rem tanti miraculi usibus humanis ingerens, admirationem præbens, memoriam repræsentans. Itaque divina providentia verberat impios, ut animæ morbum corporis afflictatione sanet, et de adversis remedia præparans, salutem infirmitate restituit; ideoque sacrilegam plebem percussit, ut [*Fortè*, ne] perderet eam; et pia manu infixit vulnera, ne ipsam puniret. Fuit ergo præsens pœna non ultio sceleris, sed medela peccati, quæ perimeret peccatum, coerceret pecca-

longa suspiria a sacrilegii impio scelere pio hortamine, etc... quam alieno serrari consilio mavult: in modum utilium incommodum voluptatis examinat... Totis ergo furoris stimulis in injuriam sancti viri seditiosum vulgus exarsit; cum pia ille adversus sævientes arma corripit... pro hostibus fletus... petit, ut sine nece sua vel certe propria sævientium furor desisteret. Ne ille qui coronaretur optabat, pro his, ne punirentur impii, pia apud misericordem regem vota fundebat. Post longa itaque suspiria, etc... qui prope assistebat, inspicere puerum... eadem, quæ prius famulum sciscitabatur. Videri, ut prius, famulum negat. Cum itaque tertio sancta terræ membra prosterneret, ait, cui id operis injunctum fuerat nubem ab oriente pertenuem, exiguanque videri. Scilicet credidit quod futurum præviderat... terribili sonitu fulmen increpuit, etc.

^a Lauterna teneat rivus. Lauterna rivus esse fluens

A torem: exstinxit crimina, auctore servato, obortaque simul est ex dolore salus, ex ira remissio multis. Nam ut simulacrum fulminis icta dissiluit, statim quibus inerat juventutis robur, quique de medla nocte vergebant in senium, auditu obstruis auribus caruere. Junior vero minusque nocens ætas mansit incolumis; sed hi quibus altius serpentinum virus incluserat feriuntur. Quos ergo ad fidem prædicatio sancta non moverat, insignis miraculi virtus impellit. Ad beatissimum etenim virum concurrunt, facinoris veniam expetunt et merentur, amissos repetunt sensus atque percipiunt, sentiunt sani fontis fluentia et hauriunt. Discessit ergo vulnus illatum, curatur inventum, nec ultra emendationem verbera illis contulerunt. Sic Dominus noster fidelis oratione ^B servi antiquam putredinem ulcerum curavit, vulnera sanavit, flagella lenivit, iram terrore compescuit. Ita divino munere bellator egregius prædam inimico abstulit, detulit cælo; detraxit hosti, auctori restituit: captivos enim reddidit libertati, prædone captivo, vitæque mortuos, mortis auctore prostrato, restauravit. Et illico de penetralibus cordis sacrilegi, peccati maculas, Christi amore repulit, fides abstraxit, unda purgavit, et validissimus candor terrenos homines spiritali fidei velamento induit; sicque Pater egregius fidelisque servus evangelici præcepti memor, commissa sibi a Domino felici fœnore multiplicata restituit.

⁴. Aliquantulum vero post hæc temporis fluxerat, et præcepit duobus ecclesiæ famulis ut in flumine, quod juxta urbem præterfluit, paucos pro advenientibus pisces caperent. Haud mora, præceptis obediunt, pisces capiunt, lina legunt, ad urbem remeant; quos milites, qui in præsidio erant civitatis, redeuntes offendunt. Hi hostili ritu septi potiuntur piscibus, cosque male mulctatos flagris relinquunt exanimés. Ad sacerdotem famulos redeunt, et quæ iis simul ablata illataque fuerant testis luctus edocuit. Beatus tamen pontifex amissis non doluit ex contemptu, sed afflictis congemuit ex affectu. ^d Illinc constantiam vigor tenuit, hinc lacrymas pietas fudit. Felix cum vicit contemptu, felicior cum victus affectu est. Dum interea milites repetunt, nituntur prædam edomare flammis: subjecto etenim igne exsultant latices, sed novo repente miraculo, perdit vim ^D flamma, dissiliens, et æstuans incassum furibunda,

apud Ruthenam civitatem, hinc potest intelligi.

^b Segodunum Ruthenorum (atque Summarth. in Gallia sacra), urbs Aquitanie primæ, in conspectu Averionis fluvii, olim sub Bituricensi metropoli, nunc sub Aibiensi et parlamento Tolosano, civitas Ruthenorum appellatur, etc.

^c Surius: opus tanti miraculi usibus ingerens; idem post illa verba memoriam repræsentans, subdit continuo: aliquantulum post hæc temporis fluxerat, cum ecce præcepit, etc., uti n. 4 legitur.

^d Idem: illinc Constantiam rigor tenuit, hinc pius lacrymas fudit... exundant latices. interea pervasores milites ad sacerdotem, etc... ignoscit mens pietate promptissima... mox, quæ direpta focus intemerata duraverant, reddita flammis edomantur. Præclaris gloriosisque signis plus stupenda succedunt.

miroque repente modo indurantur magis flammis A
 pisces, lege mutata naturæ, et intractabiles duri-
 que sensus tanti novitate miraculi molliuntur. Interea
 milites ad sacerdotem concurrunt, direpta referunt,
 genibus adstrærent, veniam facinoris petunt. Ig-
 noscit niens pietate prompta, donat eis crimen
 cum piscibus mox, quæ direpta foris, pace temerata,
 dæruerant, flammis redeunt et domantur. Illic B.
 pontifex, oratione sanctissima, plebi ferendi necessi-
 tatem injuriæ, militibus consuetudinem abstulit in-
 fingendi, pariterque ultricium vis exstincta flamma-
 ram, et emendatio militum ac populi fuit. Præclaris
 gloriosisque signis stupenda succedunt.

5. ^A Erat namque in foro, in altiori baside eminens
 simulacrum, quod vir beatissimus, zelo divini amoris
 accensus, dejecit atque confregit. In ultionem
 igitur numinis sui, sacrilegæ plebis multitudo con-
 surgit, lymphatico bellatorum furore succensa,
 Christi bellatori minatur exitium. Sed vir beatissimus
 mortem non timuit vitæ amore. Neque enim
 fas erat fortissimum bellatorem præsentem timere
 mortem, qui æternam præsentium rerum contemptu
 meruerat. Itaque plebs misit nuntium viro cuidam,
 honorato nomine, qui erat illo tempore natalium
 splendore, honorum titulis, opibus, auctoritate cæ-
 teris longe præstantior. Contrahit hic servulorum
 solatis: urbem protinus, sede invecus curuli, peti-
 tit. Et jam emensus iter, dire fremens, dira et ex-
 tremam minitans, urbi aderat. In medio tamen portæ
 pudicæ beatus pontifex orationem ad Dominum, terræ
 prostratus, fuderat. Quo in loco miro stupore hæserunt
 bigæ, hominis illius animalia, et ut insensibilia ri-
 gære signa. Nil agunt stimuli, nil verbera sæva
 proficiunt. Cum autem vir ille insignis miraculi no-
 vitate percussus, ad beatissimum virum, unum ex
 necessariis mittens rogavit ut pia eum oratione ab-
 solveret quem meritis quasi vinculis nexuisset. Ilaud
 mora, sacerdos advenit, carpentum devolvit,
 persecutor adhæret sancti genibus, rigat pedes
 lacrymis, peccatum fatetur, petit auxilium, et vix
 verba compleverat, animalia, quæ ut duræ cautes
 riguerant, cœlitus recepta mobilitate, præceptis
 obediunt, dumque sanctis orationibus natura nunc
 mutatur, nunc redditur, mens fera prius, et domi-
 num, ut de duris cautibus orta, non sentiens, subito
 fidei igne succenditur. Illico maculas peccatorum
 unda diluit salutaris, et incredulitatis nube deter-
 sa, clarum pectori lumen infunditur. Interea unus e
 famulis cursu præpeti fit dominæ tristis nuntius;
 quæ repentino luctu percussa, monilia projicit, ves-
 timenta dirumpit, scindit crines, genasque dilacerat,
 irrigat flentibus vultum, ac tunso pectore suspiria
 ægra perfundit; et nunc contractum mixtumque
 pulveri dominum suum, nunc amissum quasi

conjugem deslet. Turbatur domus, junguntur plan-
 cibus dominæ lacrymæ famularum; ad urbem mox
 properat, et turbata collisique gerens ora, femineo
 simul furore vel planetu aggreditur sacerdotem.
 Quæ ut serenitatem verendi vultus inespexit, subito
 pavore contremuit. Glorioso itaque statim fidei ca-
 lore succensa, genibus provolvitur sacerdotis, et
 dæmonia, quæ decenti prius superstitione coluerat,
 laudabili execratione condemnat. Ipse vero illico
 eam labe culparum emundans, vitæ æternæ lavacris
 perfudit, sicque beatissimus pontifex infelicem præ-
 dam de faucibus diaboli abstrahens, fecit feliciter
 suam. Venerunt quoque quondam duo viri ad ur-
 bem, infelicem vitam gerentes in scelere: tegunt
 itaque funesta demissis vultibus corda, et extortis
 B flentibus, et imo pectore abstractis suspiriis, vilium
 vetustate pannorum pauperes se esse mentiuntur.
 Tribuuntur eis necessaria victui, et simulatæ mise-
 riæ miseratione piissima subvenitur. Descent itaque
 vim sese frigoris ferre non posse; tandem intra
 septa recipiuntur ecclesiæ: vixque corda mortali-
 um quies prima, grata curarum oblivione, laxaverat,
 cum illi admittunt latrocinium, et sacra (proh
 nefas!) pollutis manibus pallia adeunt, vela deji-
 ciunt, reseratisque januis gradu concito, fugam,
 crimine stimulantem, arripiunt: qui ita digno cæci-
 tatis supplicio feriuntur, ut nefarii oculi, qui indices
 criminum fuerant, duces esse fugæ non possent.
 Illic itaque et illuc incertis implicant orbes, et va-
 C cuo noctem labore consumunt. Redditur terris dies,
 agnoscitur facinus, fit ad sacerdotem concursus.
 Demonstrat beatus antistes quos oratione tenuerat,
 aitque auctores criminis prope pontem qui proximus
 urbi est cæcitate esse percussos, et vacuo lassos
 itinere considerare. Ad pontem ergo itur, reperiuntur
 nefarii criminis rei, interrogatique quo irent,
 quidve eis esset negotii, aiunt se longius velle per-
 gere, sed cum esset hora fere diei tertia, a cœpto se
 dicunt itinere opacæ noctis tenebris impediri. Ad
 sacerdotem denique pertrahuntur. Itaque cum vir
 beatissimus illatam sibi injuriam velut in sublimi
 positus ante despiceret, tamen licet divini memor
 esset præcepti, alienas noluit culpas sine propria
 virtute castigari; nam, dempto pallio suo, sacrilegos
 bis aut tertio in dorso percussit, quod ita in eorum
 D membris insedit, ut omni ab ipsis atrocibus verbere
 sibi esse putaretur. Multos quoque regulam melio-
 ris vitæ transgressos, sancti tegminis levi tactu ad
 emendationis sanitatem reduxit; sed semper secun-
 dum modum peccati impendebatur cura remedii, et
 pro qualitate culpæ jus inferebatur vindictæ. Sic
 ergo sancti in oratione viri in latebris factum
 animæ vulnus, fortius morbi remedium sensit.

6. Igitur criminosus quidam hortulorum sancti viri,

^A Idem: erat in foro... quia jam æterna præsen-
 tium rerum, etc.; quod tenendum... Itaque plebs,
 misso in Ruthenam nuntio, cuidam refert quia erat eo
 tempore natalium splendore, etc... Contrahit hic ser-
 vulorum auxilia, sede invecus curuli, urbem protinus
 petit. Et jam emensus iter diet, fremens... hæserunt bi-

juges, et ut insensibilia... tum vir ille insignis... rogat
 ut pia dignanter oratione absolvet... carpento de-
 volvitur persecutor... petit remedium. Vix verba com-
 presserat, et animalia... obediunt; Post quæ conti-
 nuo subditur. Criminosus, etc., reliquis omnis quæ
 interjacent.

exiguum quidem spatium, lætis tamen conspicit vi-
rentem ^a oleribus. Ampliabat siquidem spatio loci
angustias amœna jucunditas. Statim ergo atroci
mente furti facinus concipit. Itaque redditur terris
occasus diei noctis silentio. Vix corda mortalium
alta quies dulci sopore laxaverat, cum ille accom-
modum fraudi tempus amplectens, prosilit audacia
plenus ad scelera, levique impulsu transit quod ob-
stabat: adit hortulum, olera diripit, abire festinat;
nullus tamen redeundi exitus patet, quia reus tenui
sepe quasi muro vallatus, exigua obstacula velut
omni constructa munimine, crescere fugienti sibi
videntur in molem. Noctis ergo totius iter spatium
hortuli fuit. Interea rosæ lucis splendor mundam
irradiat, facieque rebus reddita, terris lux reddi-
tur. Igitur beatus senex in cellula, ubi spretis somnis
inertibus, noctem dulci meditatione et sancto la-
bore transegerat, unum e fratribus vocat, mittens-
que in hortulum mandat ut quem ibi errore lassat-
um suo et velut quibusdam arctatam vinculis, ita
innexum crimine reperisset, abstraheret. Haud
mora, adit, reperit, ^b abstrahit. Adest illic ^c crimi-
nosus, furtum in medio projicit, pedes complectitur
sacerdotis. Itaque vir pietate plenus, indulget
crimen, donatque furtum; monens eum sæpe ut
suis potius necessaria usibus petat quam rapiat, et
necessaria sibi tribuentis munere non rapinæ scelere
conferantur: ^e sic ergo indulgentia a sancto sibi
concessa, ab eo discessit.

7. Quid memorem in eodem hortulo a simili sce-

^a Idem: nitescere oleribus; ampliabat siquidem loci
angustias... cum ille commodum fraudi tempus am-
plectens prosilit audacia plenus et scelere, levique im-
pulsu quæ obstabant cedentibus, abire festinat, sed
divinitus retinetur. Nullus etenim remanenti patet ex-
itus, et ita reus tenui sepe quasi muro vallatus tenetur.
Exigua namque obstacula, etc... Noctis ergo totius
spatium, iter hortuli fuit... mundi faciem irradiat,
qua rebus reddita, terris lux redit. Igitur B. senex in
cellam, ubi preces insonnis, in ætibus noctis, dulci
meditatione... attraheret.

^b Idem, attrahit.

^c Sic ergo indulgentiam a sancto viro promeruit, et
discessit.

^d Idem: Cum criminis deesset causa, sed conscien-
tia criminis torqueret auctorem: cum furto damnum
superasset, in qua mæstus atroci maneret in scelere.
Tandem vero criminisum alto mentis stupore discusso
ad antiistitem, etc... Naturamque mellis non minore
rediisse miraculo, quam mutasse... munus domum re-
tulisse, etc.

^e Idem: emortuumque corpus onus abstinentiæ ro-
borabat.

^f Cum hauritur inflammat, jucunditate enim sui
excitat, etc., terrena terris membra commendat.

^g Quo anno S. Amantius decesserit, haud potest
certo designari. Nimirum S. Quintianus, qui sedit post
S. Amantium, præerat Ruthenensi Ecclesiæ ad
an. 506, quo anno subscripsit ille concilio Aga-
thensi; idemque interfuit synodo Aurelianensi 1
an. 511. Interea cum Quintianus (uti refert Greg.
Turon. in ejusdem Vita, quæ exstat c. 4 de Vita
Patrum), aucta et amplificata basilica S. Amantii,
sanctum ejusdem corpus in ante transtulisset, S. Aman-
tius noctu per visum eidem apparens, reprehendit
graviter his verbis: Quia ausu temerario artus in
pace quiescentes visus es amovisse, ecce ego removebo

A lesto mella ab alvearibus nocturno dempta furto,
delataque domum, in picis prorsus naturam mutata,
et stupuisse reum admiratione virtutis, cum crimi-
nis non deesset ^d causa, et conscientia criminis tor-
queret auctorem? Tandem verum est criminisum,
alto mentis sopore discussum, ad antiistitem propo-
rasse, retulisse furtum, sancti ^eque prostratum ve-
stigiis veniam facinoris postulasse, et perfacile sup-
plicanti indulsisse antiistitem. Et sic naturam mellis
non minoris rediisse miraculi fuit quam mutari. Ita
reum pro supplicio veniam, munus retulisse pro
crimine.

8. Dumque his virtutum fulgeret ipse miraculis,
beatum gloriosæ ejus consummationis tempus adve-
nit: sed cum fracta jam ævo membra deficerent,
afflictum ^e mortuumque corpus abstinentiæ labore
erat; et quod natura negaverat, meritum confere-
bat. Fuitque tantus in sancto viro fidei fervor, ut
insatiabili ardore, quo plus corpori districtiōnis in-
tolisset, inferre plus cuperet: et ita erant augmenta
meritorum incitamenta profectuum. Amor quippe Dei
reficere animum potest, satiare desiderium non po-
test; sed magis magisque ^e cum hauritor, sitim in-
flamat, jucunditate enim sua excitat appetitum,
sed non facit de satietate fastidium. Igitur beatissi-
mus Amantius hac meritorum luce fulgens, ^e terrena
terris membra condit, sed cælestis spiritus cælam
conscendit; illic nunc interest choris angelorum,
hic fulget claritate virtutum; illic interpellat pro
famulis voce supplici, hic tuetur famulos virtute

te ab hac urbe, et eris exsul in regione altera; verum-
tamen non privaberis ab honore quo frueris. Id quod
non multo post accidit. At inter S. Amantium et
S. Quintianum alii sedisse episcopi videntur, cum
Sidonius Apollinarius, epist. 6. lib. vii, scribens ad
Basilium, inter cæteras, Ruthenensis Ecclesiæ statum
deploret his verbis: Burdegala, Petrocarii, Ru-
theni... summis sacerdotibus ipsorum morte truncatis
nec ultis deinceps episcopis in defunctorum officia suf-
fectis (per quos utique minorum hominum ministeria
subrogantur) latum spiritualis ruinæ limitem
traxit. Quibus verbis indicare videtur Ruthenisi, post
S. Amantium, sedisse episcopos alios, qui morte
multati obierant. Certe Ruthenensis Ecclesia vidua
erat et orba pastore quo tempore Sidonius Apollina-
ris, Arvernensis episcopus, accersitus fuit ab Ela-
phio, quo consecraret baptisterium quod ipse in
agro Ruthenensi construxerat, uti colligere est ex
epist. 15 lib. iv Sid. Ap. Qui enim Elaphius alienæ
urbis et sedis episcopum accersivisset per difficultia
præsertim et hieme, ac nivibus obsita itinera, si Ru-
thenensis Ecclesia proprio pastore non caruisset?
Non multum temporis tamen inter S. Amantium et
Quintianum interfuisset illa Fortunati verba indicare
videntur, quibus ait num. 11: Nondum quoque mul-
torum emensa temporum, orbe complete, redierant
curricula, cum S. Quintianus episcopus ante sacro-
sancta altaria capaxem tumuli locum elegit, ubi ipsum
miro opere et laudabili arte collocavit, etc. Quocirca
mors S. Amantii videtur contigisse non multo ante-
quam Gotthi in Galliam irruperunt, sub Evaricho
rege: quo tempore vel Ruthena urbs capta et af-
flicta fuit. Id vero contigit sæculo quinto ad finem
vergente. Quod si est, falsa existimanda opinio ple-
bis Ruthenensis quæ S. Amantium a S. Martiali, apo-
stolo Aquitanorum, episcopum ordinatum credidit.

sublimi; illic petit, hic præstat; illic vota fundit, hic votis respondet; illic nunc æterna circumseptus emicat luce, vel meritorum splendore claro, vel illatæ crucis roseo, ac fulgore purpureo. Nam et in semetipso et persecutor vitia exsequendo exstinxit et martyr crucifigendo corpus emicuit, adeptusque est non mortem, sed carnis mortificatione martyriam. Et cum sit in conspectu Domini pretiosa mors martyris, dum beatissimus Amantius hostem persequitur et præsternit, fuit pretiosa in conspectu Domini mors viventis.

9. Hæcenus quidem Vitam beati confessoris Amantii, divino munere, ut potui, stylo digessi. Nunc pauca de his quæ triumphator egregius gessit, brevi sermone constringam. Igitur mulier quædam erat, Juliana nomine, vidua, et anus, et pauper: quam arectabant pariter fragilitas senii, et solitudo, et egestas. Vigebat in ea tamen fortis animus ærumnarumque contemptor. Hæc quo propior divino operi foret, cellulam prope sancti antistitis basilicam collocavit, ut frequentiam, quam tarda senectus ei negaverat, vicinitas cellulæ restauraret. Huic mercandi vendendique vini usum necessitas, variarum artium magistra, monstraverat. Mercabatur itaque vendebatque hoc modo vina, ut quod supererat pretii fieret substantia laborantis; neque plus lucri caperet augmentum, quam victus necessitas postulabat. Venit ergo ad hanc vir quidam atroci scelere, aliis longe criminosis immanior, atque se velle vinum mercari. Illa vero eum intra cellulam recepit ut emptorem, et ut ne diutius teneret reum, forsitan propterantem, celeritatis studio seniles castigat moras. Ille vero circumspectare cœpit omnia, vagisque luminibus universa percurrere, si quæ essent quæ viduæ simul et pauperi crudelissimus prædo posset auferre. Dum ergo hæc muliebri levitate turbatur, mox ille capsulam cum exigua pecunia conspicit, diripit abstulitque, et vino mercato aufugit, venitque post triduum quasi innocentiam suam præsentialiter monstraturus. Illa illico nefarii furis certissima, cœpit evolare in faciem ejus, opemque clamoribus querere: criminosis et ipse conscientia suæ scelere territus, cursu subito cito se proripit equumque conscendit. Anus prodit e cellula, cupiens præire clamoribus quem tanto sequi gressu non poterat. Ad sanciam tamen basilicam erigens oculos, hoc fideli devotione et maxima voce proclamabat: Ne sinas, summe sacerdos, defensorque fortissime, abire prædonem meum,

^a Sarius: micat luce vel splendore meritorum clara, vel illatæ crucis tormentis, roseo quasi fulgore purpurea. Nam ipse in semet persecutor exstinguendo vitia exstilit... adeptusque est novum non mortis, sed carnis.... Amantius in seipso hostem et persequitur, et... mors pretiosa viventis. Quæ sequuntur desunt omnia.

^b Septimania Gallia provincia est, quæ olim Visigothorum regibus, in Hispania degentibus, subijciabatur: interdum propterea Hispania Citerior dicta est. Lege Vales. lib. vii Rerum Francic., ubi hoc postremum ex veterum testimoniis confirmat.

^c Tarnis fluvii meminit Sidonius Apollinaris carin.

ne deseras viduam et pauperem, divitiarum mearum solatium, et virtus mea. Cumque hoc sopples depromeret, miris repente modis conspicit in medio atrio in morem cautis riguisse cornipedem. Acciderat enim ut ea die sacræ depositionis ejus celebrarentur festa, annuo orbe completo, et egrediebantur de basilica populi expletis ex more solemnibus, stupentque miraculi novitate percussis. Hærebat quoque reus stupens corpore, stabat anus innixa baculo. Fundit tandem criminosus uberes fetus, peccatum fatetur, pecuniam reddit, et absolvitur, domumque remeat absolutus. Plebs igitur tantam virtutem mira exultatione et ineffabili laude ad cœlos effert, et ita gloriosus antistes fuit in defensione pauperis fortis, in absolute criminosi misericors, præbuitque immensa miracula, vel cum audit innocentem, vel solvendo damnatum.

10. Non longo vero post tempore, dum ipse in periculis adest famulis, sequitur clara virtus ac maxima. Jamque in ^b Septimaniam quidam vinum mercari cupiens properabat, prius tamen basilicam gloriosi triumphatoris ingressus tumultum ejus petit, solo prosternitur, properita em poscit itineris, vota spondet. Mox progreditur, levique labore diffusum emensus iter in Septimaniam venit, vinum mercatur, ad urbem remeat. Et jam medium, secundis gaudens rebus, iter transgreditur. Jam summæ de vertice rupis primæ, æmne leni fluentem ^c Tarnem conspicit flumen. Jam vicinus urbi alacer eam intuetur, jam vocatus vota dissolvit. Dum ergo spe totus in urbe est, et excelsi montis jugia cœpit itinera, repente atroci luctu gaudia perturbantur. Nam impulsus saxo vehiculum quatitur, excussoque vehiculo vas atroci resultat sono, atque ima petens vallis in planis tandem collabatur. Quod emptor perspicens, abruptit casariam, gernasque dilaniat, et vertens ad mœnia oblitus lacrymis oculos, fatur sic paucis: Te, o beatissime pontifex, duce, extrema adii loca; cu desertus a te, jam patriæ adductus in finibus, gravi ærumnarum mole oppressus, dignas meritis penas luo. Hæc autem ingenti luctu commemorans, ad locum in quo vas deciderat properabat, cum lacrymas scilicet causa lacrymarum auget, et dolor damni præsentis majores a misero pœnas exigeret. Cum ergo ad locum flens venit, aspicit repente stupendo miraculo, vas integrum vinoque plenum, et patronum, quem querebatur absentem, virtute clara præsentem intelligit. Lacrymæ igitur vertuntur in gau-

24, ita alloquens libellum:

Horum cum fueris sinu receptas,
Ibis Trevidon, et calumniosis
Vicinium vimalis, heul jugum Ruthems.

Hinc te Lesora, Caucasum Sytharum
Vincens, aspiciet, citusque Tarnis,
Limosum, et solido sapore pressum,
Piscem perspicua gerens in uada.

Porro Tarnis (ut subdit cl. Sirmondus in notis ad Sidonium) fluvius aurifer est, qui e Cebennis ortus, per Aquitaniæ Narbonensisque fines evolvitur in Garumnam.

dia, et mœror in lætitiã permutatur. Et ita fuit A
majoris miraculũ, rem, patrociniis antistitis sancti
commissam, sic fuisse salvatam, quam non fuisse
dilapsam; duras cautes non sensisse, dum collidere-
tur, quam evasisse pericula, dum servaretur, exce-
pisse aspera, et nescisse discrimina; transisse inter
prærupta, quam si a præruptis esset integre custo-
dita.

11. Nondum quoque multorum emensa temporum,
arbe completo, redierat curricula, cum S. Quintia-
nus episcopus ante sacrosancta altaria capacem tum-
muli locum elegit, ubi ipsum miro opere et lauda-
bili arte collocavit. Nam prius in basilica sancti viri
extensa sepulcrum velut præfulgens lampas splen-
dore propriæ claritatis mentes expectantium illu-
strabat. Hoc itaque tam pulchrum facinus episcopus
mente concepit, devotione spondit, consummato-
que opere, diem sacræ translationis constituit. Hæc
ergo celerrima fama percrebuit, et non solum dif-
fusæ urbis conclusa simbriis loca, sed diversæ etiam
urbes, confinesque provinciæ, vel pontifices ad id
misere vel populos. Fidei itaque convenientia com-
pleta, venit etiam e Narbonensi urbe Marturius abbas
quidam laudabilis et vita conspicuus. Prius tamen
artifex eligitur qui tumulo circumjecta demat qui
statim sacræ venerationis locum ingressus, audaci
motu de sepulcro opposita expulit, sed illico insur-
gentis dexteræ ictu percussus ingemuit, ultricique
pœna temeritatis prolapsa procubuit. Jamque sacræ
translationis dicata dies illuxerat, quæ primos urbis
Romæ doctores Petrum et Paulum, duo mundi scilicet
maxima lumina, triumphali supplicio victores
misit ad cœlos. Hæc ergo dis omnium expectata vo-
tis sacerdotes adsunt, populi confluunt, oratio ex
more indicitur, plebs solo prosternitur, tumulus com-
movetur. Mox vero repentino miraculo tanta fra-
grantia de tumulo ineffabilem exhalans suavitatem
prodiit, ut non solum cunctum in sancta ecclesia po-
pulum, verum etiam sitam in porticibus atrisque
plebem dulcedine nimia repleret, et velut quodam
retributionis munere, speciali haustro, reficeret. In-
terea subjectis manibus fidelium vehiculo felix onus
infertur, tumulo manus Marturii abbatis comprimi-
tur. Ille vero neque manum retrahere nititur, neque
circumstantium opem, uti sepulcrum elevetur, in-
quit. Sed piis questibus auxilium beatissimi Amantii
implorare non desinit, hæc humili voce commemo-
rans: Noli, sacerdos quondam noster, nunc socius
angelorum, noli opprimere manum famuli, ne ser-
vum tuum ullo afflictionis mœrore exasperes; jucun-
dior mihi melle dulcedo, ne sinas gaudia nostra
tristitiæ nubilo maculari, gaudium et exultatio mea,
quem ad solemnitatem tuam perduxisti hospitem,
cellulæ reduc suæ incolumem! Vix verba finiebat,
cum elevatur subito sponte tumulus, et abstrahitur

^a Marcomani, gens Germaniæ, ea tenebant loca
ubi nunc degunt Moravi aut Boemi, ut vult Cluver.,
sic appellati ab *equis*; quod ipsi equum, *celte*, quem
Germani *Marcan.*, vocabant: ut legitur in notis Ri-
cardi Bartholini de Bello Norico l. viii, apud Justum

manus illæsa, abstractaque rursus oneri pio subi-
citur.

12. Interea obvium sibi quemdam vehiculum im-
pulsit, impulsunquæ prostravit, atque obliquatis strati
pedibus discurrens rota pertransiit: sed ita mina-
cem impetum jussa suspendit, ut nec sensum doloris
strato infligeret, nec signa livoris imprimeret. Cu-
currit ergo motu celeri, nec subjecta contrivit, sed
ministeria complevit itineris, relinquit signa vir-
tutis. Inter hæc vero miraculorum insignia, nullo
impediente labore, summo cunctorum gaudio, in loco
studiose præparato, reliquæ sacræ conduntur. Non-
nulli autem ad tumulum sancti viri vesano præsum-
sere ausu scelus priori scelere cumulare; sed cor-
repti protinus furore lymphatico solvere supplicia,
B afflictique horribili fremitu, et oculis exusti flam-
mis prodiderunt nefas, reddiderunt sublata, prostra-
tique solo, veniam petiere facinorum: ac sine mora
beatissimi virtute antistitis, obscenis contagiis me-
ruere purgari. Ita hos et ultio justæ percudit, et mi-
seratio pietatis absolvit.

13. Rursus cum adversus Ruthenenses ^a Marco-
mani truces ingruerent, omnemque late provinciam
belli nube texissent; atroci etenim corona cinxerant
civitatem, horrebant murorum interjecto discrimine,
strictis mucronibus. Addebat etiam fiduciam hosti-
bus multitudo ingens, natura ferox, quorum fugam
sternebat passim dira lucis, immitti ense, fame ob-
scena. Consurgit tandem in ultionem famulorum sa-
cerdos noster propugnatorque fortissimus, et ita
C gentem totam uno timore percussit, quod disceden-
tes pavore fugam arripent, sicut vehementi furore
arma rapuerant. Nam cum fortissimæ gentis duces
ingrederentur ex more basilicam, uti res secundas
poscerent suis, tumulum petiere: statim circumje-
cta sepulcro velamina nunc alteram in partem ut
acta flabris novæ virtutis miraculo sinuantur, ma-
gnus e tumulo liquatur sudor: commemoratione
etiam mira sacrum de tumulo velamen excutitur,
sternuntur solo duces, pro gloria reditum, fugam pro
felicitate poscentes, et ipsi atroci prius sævitia im-
manitatem transgressi feralem, in hominum mores
novo redeunt metu perculti. Ab oratione itaque con-
surgunt, terribilique sono tubæ gens tota contrahi-
tur: prodit metum pallor, timoris index, factamque
D trepidus sermo miraculum: horror omnium quatit
membra, novitate virtutis placet fuga, densa mole
referuntur ad patriam. Peracto itaque triennio, hoc
quo prius veniunt furore succensi, hæc sævina im-
manitate bacchantes, ex hoc redeunt miraculo com-
moniti, hocque fugiunt pavore perculti; et ita pas-
tor egregius gregem suum ab incurso luporum bis
eruit una virtute.

14. Dicam iterum miraculum quod, ipsa Ruthena
urbe teste, conspexi. Puerum quemdam, Euphrasi-

Reuberum, pag. 632. At Hermannus *de Læbeke* re-
fert Marcomanos vocitari plebes undecunquæ colle-
ctas, quæ *Marcanos* incolunt. Plures vero esse *Marcanos*
in Sclavonia.

num nomine, arcto diræ infirmitatis nexu constringerat hostis ille multimoda nocendi arte sævisimus, atque ora ferocitate obseraverat, dempto linguæ motu, et fandi libertate sublata, luebat longi mœroris pœnam diuturno silentio, nec ulla ad afflictum conferri poterant remedia sanitatis. Tandem infirmus, audacis fidei fervore succensus, sancti Patris tumultum petiit, et tumultu velamen contiguum ori violentus injecit, et illico verberante ora linguæ plectro, auctorem Christum vox clara collaudat, divinamque virtutem et merita bellatoris antiqui soluta lingua testatur, et ita infirmus ille e basilica, Christo referendo gratias, sanus egreditur, totamque exsultando percurrit urbem, tanti miraculi testis ac nuntius.

15. Item latro quidam sævissimus viatorem incautum adit, interimit prosternitque, spolia diripit; ac telo ultricis conscientiæ percussus aufugit. Ignoto caidam a latrone extincti vestimenta venduntur, quibus palam sine mora prolatis, innocens emptor ad supplicia rapitur, et alieni sceleris pœna torqueatur. In carcerem truditur, profertur, verberatur, carceri redditur, et comperendinato die lethalis patibulli pœna differtur. Interea intempestæ noctis silentio, divino fulgore carcer emicuit; adest gloriosus Amantius, nivali splendore conspicuus, mœrentem visitat, nomen edicit, et ut crudelia tormenta effugiat, exhortatur. Illico arcta ferri vincla dissi-

liunt, claustra panduntur, procedit victorum manus, atque nocentum salus absolutio innocentis. Patet carcer, ad basilicam gloriosissimi triumphatoris confugitur, pulsantur fores, mox sera novo miraculo illæsa solo resiliit; et ita beatissimus Amantius divino munere ab imminente exitio damnatos eripuit, sacraque ereptos basilica dulci gremio salvandos exceperit.

16. A latrone quoque quidam in præsentia viri bonæ conscientiæ occiditur; sed cum se latro cursu præpeti confugiens occultasset; innocens ille metuens, ne stans juxta corpus extincti, alieni sceleris pœnas exciperet, basilicam beati triumphatoris expetiit, a propinquis extincti arctissime vinculis innectitur: qui offensus [*Fortè effusus*] fletibus maxima in conspectu populi voce proclamat: Fortissime propugnator, si scis me reum, ultrici damnatum pœna, prosterne; si inspicias innocentem, inique victum, justitiæ defensor absolve. Vix verba finierat, cum in conspectu suæ plebis ferrum dissiluit, proculque collapsum merita bellatoris et innocentiæ laborantis virtute miraculi monstravit.

17. Nunc ergo in tantæ festivitatis gaudiis omni supplicatione Dominum nostrum deprecamur, ut cum beatissimo suo Amantio juste petita præstet nobis, errata elementer indulgeat, qui cum Patre vivit et regnat in unitate Spiritus sancti per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PRÆMONITIO

IN VITAM SEQUEMTEM S. REMIGII EPISCOPI RHEMENSIS.

*Hincmarus, archiepiscopus Rhemensis, in præfatione ad Vitam sancti Remigii episcopi, narrat quod ipse a majoribus natu audiverat, qui item a suis patribus se accepisse dicebant, Fortunatum grande volumen conscripsisse de Vita sancti Remigii, eundemque postea ab Ægidio, item archiepiscopo Rhemensi, rogatum, ea quæ fusi in illo volumine persecutus fuerat contraxisse in angustias, quo Rhemensi Ecclesiæ esset usus, et ea quæ illic narrabantur facile memoria a populis teneri possent. Porro id in causa fuit quamobrem, cum hoc alterum opus Fortunati a multis, propter ejus brevitatem, et frequentius, legi cœpisset, magnus ille Codex negligentius tractari incœperit, et inde plane perierit, uno quod supererat exemplari ad extremum ex stillicidio putrefacto, corrosoque a muribus. Sed præstat ipsum Hincmarum loco citato rem omnem sic enarrantem audire: « Sicut, ait, a senibus, et jam ætatis provectæ viris religiosis... fidei narratione didici, a suis majoribus audierunt narrari eos vidisse librum maximæ quantitatis, manu antiquaria conscriptum, de ortu, ac vita, ac virtutibus, atque obitu, beati Remigii, sanctissimi patroni nostri. Qui hac occasione deperit, quoniam Ægidius, post beatum Remigium quartus istius civitatis episcopus, quemdam virum religiosum, Fortunatum nomine, metricis versibus insignem, qui a multis potentibus et honorabilibus in his Gallis et Belgicis regionibus per diversa loca tunc vitæ ac scientiæ suæ merito invitabatur, petiit de eodem libro, colurno Gallicano dictato aperto sermone aliqua miracula, quæ in populo recitarentur, excipere, quatenus ea sine tædio audire, ac mente recondere, atque per ea ad amorem et honorem, atque devotionem Dei, et ipsius protectoris sui, idem popularis excitari valeret. Quod et in eadem excerptione lector potest advertere, ubi scriptum est: *Studeamus pauca disserere, plurima præterire*. Et cum ipsa excerptio cœpit lectione in populo frequentari, et a multis, propter brevitatis suæ facilitatem, transcribi, ipse magnus Codex a negligentibus cœpit haberi, usque dum Caroli principis tempore, etc. Cujus infelici tempore de ista Rhemensi Ecclesia non solum preciosa quæque ablata fuerunt, sed et Ecclesiæ, atque domus religiosorum destructæ, et res ab episcopo fuere divisæ; illi quoque pauci, qui erant residui, clerici negotio victum quærebant, et denarios, quos mercimonio conquirebant, in chartis et librorum foliis interdum ligabant. Sicque præfatus liber cum aliis partim stillicidio putrefactus, partim a soricibus corrosum, partim foliorum abscissione divisum, in tantum deperit, ut pauca, et dispersa inde folia reperta fuerint. » Porro ad hunc Ægidium, episcopum Rhemensem, de quo loquitur Hincmarus, carmen scripsit Fortun., quod exstat lib. iii, cap. 20. *Legesias notas quas adjecimus.**

Epitomen itaque Vitæ sancti Remigii edimus, ut exstat apud Bollandistas ad diem primum Octobris; ad quem diem exstat quoque apud Surium; notas etiam plerasque excerptimus, quibus illam Bollandistas illustrarunt, nonnullas vel de nostro addidimus.